

Agroforestry

wint terrein

De term agroforestry, of het planten van bomen en struiken op grond met een landbouwactiviteit, duikt steeds vaker op. Van het bevorderen van de biodiversiteit tot klimaatadaptatie, het lijkt alleen maar voordelen te hebben. Toch zijn de meeste boeren terughoudend. Wat zijn de nadelen? En valt er eigenlijk ook aan te verdienen?

TEKST JUSTINE POPPE

Steeds vaker duikt de term agroforestry op. Dit is een landbouwsysteem waarbij boeren bomen of struiken combineren met akkerbouwteelt of het grazen van vee. 'De redenen om aan agroforestry te beginnen bij landbouwers zijn divers', vertelt Bert Reubens, agroforestry-expert bij het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO). 'Enkele redenen zijn de biodiversiteit stimuleren, de bodemvruchtbaarheid verbeteren en het zorgen voor een mild microklimaat in een opwarmend klimaat. Veehouders zijn meestal in boslandbouw geïnteresseerd om tegemoet te komen aan de aankomende verplichte beschutting in de wei.'

Zo moeten alle weidedieren volgens de Vlaamse Codex Dierenwelzijn over ruim vijf jaar een beschuttingsplaats hebben. Ook het adviesrapport van de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) ziet schaduwplekken in de weide als een must.

Verplichte beschutting

Momenteel staat de helft van het Vlaamse agroforestry-areaal dan ook op grasland om te beweiden of te maaien. Met de Vlaamse steunmaatregel werd er tussen 2011 en 2023 bijna 280 hectare voor boslandbouw aangeplant. In Nederland schatte de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) het agroforestry-areaal vorig jaar op 1500 hectare, waarvan een groot deel in combinatie met weidegang.

'Agroforestry op grasland heeft minder consequenties dan agroforestry op akkerbouwgrond', legt Reubens uit. 'Gras kan beter tegen de schaduw dan akkerbouwgewassen.' Door die schaduw is de grasopbrengst niet altijd lager. 'Bij nat weer kan de grasgroei onder de bomen eventueel minder zijn', zegt hij. 'Maar bij erg droge zomers pakt de schaduw voordelig uit. Dan ziet enkel het gras onder de bomen nog groen.'

Sommige veehouders starten ook met agroforestry omdat ze de bomen willen gebruiken als aanvulling op het rantsoen. Volgens het Vlaamse onderzoekscentrum Inagro bedraagt het eiwitgehalte van de

meeste bladsoorten tussen 150 en 200 gram per kilogram droge stof. Daarnaast zouden houtige gewassen door hun diepe worteling veel sporenelementen bevatten die ontbreken in grassen, zoals koper en selenium.

Toch speelt bij melkveehouders ook de vraag of door de bomen niet de ligplaatsen vervuilen, met uierontstekingen als gevolg. 'Dat hangt van je plantplan af', meent Reubens. 'Bij minstens veertig bomen verspreid over een hectare zie ik dat probleem in de praktijk niet.' Voor weidegang raadt hij walnotenbomen aan. 'Notenbomen komen laat in het blad. Daardoor ontstaat minder schaduwconcurrentie tijdens de eerste en tweede snede.'

Starten kost veel geld

Walnotenbomen leveren ook nog vruchten op. Reubens ziet kansen voor het opbouwen van een markt voor Belgische noten. 'Consumenten eten steeds meer noten. Maar de noten in de supermarkt komen van erg ver en hun duurzaamheid wordt daarbij in vraag gesteld.' De Belgische afzetmarkt staat voorlopig nog in de kinderschoenen. Maar met het stijgende notenareaal verwacht Reubens dat de markt zich de komende vijf jaar verder zal ontwikkelen. 'De bomen die nu geplant worden, produceren soortafhankelijk over acht tot vijftien jaar noten. We zien dat telers nu op zoek gaan naar afzetmarkten en manieren om hun noten te oogsten', aldus Reubens.

En dat is interessant, want starten met boslandbouw kost ook veel geld. Het ILVO beraamde de aanplantkosten van een fictief bedrijf bestaande uit 10 hectare weide met 500 walnotenbomen op bijna 90.000 euro. Deze kosten omvatten de bomen zelf, het beschermingsmateriaal, benodigdheden voor de aanplant zoals mulch en snoei- en oogstmateriaal. Deze investering wordt zowel in Nederland als in Vlaanderen zwaar gesubsidieerd. Zo krijgen veehouders in Vlaanderen 75 procent VLIJF-subsidie op het aanplantbedrag. In Nederland zijn er soortgelijke subsidies, al verschilt het bedrag per provincie. Ook het potenti-

Nico Vandervelpen: ‘Goed voor imago, maar wetgeving en verdienmodel blijven knelpunten’

Zo'n 75 walnotenbomen en 220 hazelaars in rijen van 300 meter lang plantte Nico Vandervelpen (38) uit het Vlaamse Bekkevoort op zijn weide van vier hectare groot rond het bedrijf. 'We hebben een winkel met hoeveijs', zegt hij. 'Voor het imago was dat mooi meegenomen en bovendien levert het schaduw voor de dieren op.'

De bomenrijen staan op 28 meter afstand van elkaar, zodat Vandervelpen er met de spuitmachine van 24 meter breed en voor andere werkzaamheden tussendoor kan. De rijen spande hij af met schrikdraad. 'Ik maai de weides een keer voordat het weideseizoen start. Omdat walnoten laat in het blad komen, heeft het gras daar op dat moment geen concurrentie van.' De vier jaar oude bomen zijn nog maar 2,5 meter hoog. Echte schaduwconcurrentie door de bladeren voor het gras verwacht hij niet in de toekomst. Binnen een goede acht jaar na de aanplant dragen de bomen pas vruchten. 'Maar een volwaardig inkomen in de notenteelt zie ik niet', stelt de veehouder. Volgens hem kan zijn kleinschalige notenteelt niet concurreren met de gespecialiseerde notenteelt in het buitenland, zoals die in Turkije. Daar komen mechanische werkzaamheden voordeliger uit door de grote arealen met veel bomen per hectare. Ook het drogere klimaat dat nodig is voor een goede nootkwaliteit heeft België niet mee. 'Maar de noten thuis in de korte keten verkopen blijft altijd een optie', denkt hij.

Hoe hij de noten dan gaat oogsten, is nog een vraagstuk. Ondanks de kritische blik op het verdienmodel is hij blij met zijn aanplant. Het past op zijn bedrijf en bevordert de biodiversiteit. Bovendien kreeg de veehouder 75 procent VLIF-subsidie op het aanplantbedrag. Een voorwaarde voor die subsidie is een minimumareaal van een halve hectare groot. Hij twijfelt echter of elke veehouder hiervoor open staat. 'De wetgeving staat het succes van agroforestry in de weg', meent hij. 'Als ik bomen plant, wil ik die in de toekomst ook kunnen rooien wanneer ik dat wil. En vandaag is die garantie er niet. Over een paar jaar worden mijn bomen misschien als kwetsbaar landschapselement gezien. En dan vereist rooien een vergunning.' In dit kader lopen er gesprekken tussen Agentschap voor Natuur en Bos en Agentschap Landbouw en Zeevisserij. Daar wordt gekeken of agroforestry in het natuurdecreet gezien kan worden als landbouwteelt. Uitzonderingen voor het rooien van bomen kunnen hierdoor volgen. Wanneer die uitzonderingen echter gaan gelden, is nog niet duidelijk.

Jelle Hakvoort: 'Je geeft niet zomaar een kostbaar stuk landbouwgrond op'

Door het agroforestry-collectief Kuinderbos werd biologisch melkveehouder Jelle Hakvoort uit Rutten dit jaar uitgeroepen tot 'Agroforestry baanbreker van het jaar'. In samenwerking met Staatsbosbeheer plantte Hakvoort windsingels aan rondom zijn

25 hectare huiskavel. In de polder waar hij woont is het vlak en waait het soms hard. De windsingel moet die wind breken. 'Dat is nodig als je bijna jaarrond beweidt', stelt Hakvoort, die 70 jerseykoeien met bijbehorend jongvee heeft.

Als oud-finalist van de verkiezing 'Beste Graslandboer' zet Hakvoort hard in op beweiden met stripgrazen in kruidenrijk grasland. Ook het jongvee van drie à vier maanden oud weidt hij al. 'Vooral de kleinste dieren zijn met de koude wind iets gevoeliger voor longziekten', weet Hakvoort. 'De singel zorgt ervoor dat de wind in de herfst veel minder guur waait. Je creëert er een aangenaam klimaat.' Voor schaduwvorming scoort de vijf meter brede singel bestaande uit els, berk en wilg iets minder goed dan bomen verspreid over de wei. Maar solitaire bomen passen niet bij Hakvoorts systeem van stripgrazen. 'In het oosten van Nederland komen houtwallen van oudsher voor om erosie op de zandgrond te weren. Hier in de jonge polder is het concept best nieuw.' Hakvoort geeft toe dat hij niet rijk zal worden

van de windsingels. Voor het onderhoud rekt hij op de hulp van vrijwilligers tijdens het snoeien en hout verhakselen. De houtsnippers wil hij gaan gebruiken als kavelpaden. 'Die verteren op de grond en gebruik ik daarna als compost.'

De biologisch veehouder hecht aan natuurinclusieve landbouw, maar windsingels zijn volgens hem ook voor gangbare veehouders weggelegd. 'In landen zoals Nieuw-Zeeland, waar veel jaarrond beweidt wordt, zijn windsingels standaard. Je geeft niet zomaar een kostbaar stuk landbouwgrond op; er staat iets tegenover. Het gaat om het totaalplaatje.' Daarnaast graast een deel van zijn vrouwelijk jongvee ook in een 21 hectare groot bos dat eigendom is van Staatsbosbeheer. Dat moet de verruiging van de vegetatie daar beperken. 'Rond de twintig hectare bos staat voor ruwvoeropbrengst gelijk aan drie hectare maaiweide', weet Hakvoort. 'Bij bosbegrazing zijn veel boeren bang voor teken. Maar ik merk hier nog geen schadelijke gevolgen van. Voorlopig loopt de bosbegrazing zonder problemen.'

eel verdienmodel van de notenbomen nam het ILVO in dezelfde studie onder de loep. Zo bleek de verkoop van de niet-verwerkte walnoten in dop het meest winstgevend. Met een geschatte opbrengst van 900 kilogram noten per hectare bedroeg de gemiddelde terugverdientijd via korte keten zo'n negen jaar. Bij verkoop aan de groothandel was dat dertien jaar.

Verdiene aan koolstofcertificaten

Ook Loes Vinkenburg, projectleider bij het Nederlandse Agroforestry Netwerk Brabant, weet dat boslandbouw niet zo maar rendoert. In een project met vijf boeren maakte ze het recent mogelijk om bij de Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) met agroforestry geld te verdienen aan het vastleggen van koolstof in bomen. 'Agroforestry vraagt een flinke investering en bij productieve bomen pluk je pas gemiddeld na vijf jaar de vruchten', geeft ze aan. 'Met koolstofcertificaten kunnen we die niet-productieve periode in theorie mede voorfinancieren.'

Koolstofcertificaten worden gekocht en verkocht op de koolstofmarkt. Dat is een online handelsplatform. De prijs van een koolstofcertificaat ligt momenteel tussen de 70 en 140 euro. Een certificaat vertegenwoordigt een ton opgeslagen CO₂. In dit geval wordt die CO₂ vastgelegd via de bomen. 'Via een rekentool wordt berekend hoeveel ton CO₂ het agroforestryproject van de boer opneemt', weet Vinkenburg. 'Hoe meer bomen er zijn en hoe ouder ze worden, hoe meer koolstofcertificaten een landbouwer op de SNK te koop kan zetten. Vervolgens

kopen bedrijven, die extra CO₂ willen reduceren, deze certificaten om koolstofvastlegging te claimen.'

De certificaten werden berekend over een periode van twintig jaar. Over die periode brengen die voor de akkerbouwers gemiddeld zo'n 270 euro per hectare per jaar op. Omdat op grasland minder bomen per hectare worden geplant, leggen veehouders minder koolstof vast en bedraagt de vergoeding voor hen 90 euro per hectare. Daarbovenop kunnen veehouders overigens nog certificaten aanvragen voor de vastlegging van koolstof in gras. Met al deze ontwikkelingen denkt Reubens dat boslandbouw nog wel kans heeft. 'Boeren die vandaag met agroforestry starten, planten bomen omdat ze daar kansen in zien voor de toekomst.' |

Samenvatting

- Agroforestry komt steeds vaker voor.
- Stimuleren van biodiversiteit, verbeteren van de bodemvruchtbaarheid, een mild microklimaat, beschutting, aanvulling op het rantsoen en goed voor het imago zijn redenen om ermee te starten.
- In Vlaanderen en Nederland worden de bomen vaak gecombineerd met koeien in de wei. Vooral notenbomen zijn dan interessant.
- Verdienen aan agroforestry is niet eenvoudig, maar koolstofcertificaten kunnen bijdragen aan het verdienmodel.